

**TRADICIONALNI ODNOS ESTETSKOG I LIKOVNOG KROZ PRIZMU
SUVREMENIH ODNOSA ESTETIKE I UMJETNOSTI**

**TRADITIONAL RELATIONSHIP BETWEEN AESTHETIC AND ART THROUGH THE
PRISM CONTEMPORARY RELATIONSHIPS AESTHETIC AND ART**

STRUČNI ČLANAK

Pred. VŠ Maja Gagro*

Sažetak

Proučavajući estetiku, njezinu ulogu u likovnoj umjetnosti i likovnom djelu, cilj ovog rada je istražiti i dokučiti smisao estetike unutar likovnosti. Suočeni s činjenicom da se estetika mijenjala i dobivala razna značenja od samog postanka, njezina vrijednost danas leži u problematici sučeljavanja s modernom i postmodernom umjetnošću u odnosu na umjetnost nastalu u ranijim stoljećima. Naime, povijesne, političke, društvene i kulturološke promjene utječu na umjetničke izraze, čime se mijenja i bit umjetnosti. Estetika i umjetnost dobivaju neograničenu slobodu koja teži konstantnoj inovativnosti u uporabi materijala, dinamičnosti u umjetničkom izričaju, egzistenciji umjetničkih tvorevina, samootkrivenju i vizualnom transpariranju vlastite racionalne zamisli umjetnika. Kroz rad nastojim povezati razvoj pojmova estetike lijepog i ružnog, te ulogu kritike i vizualne umjetnosti. Ovim radom ne pretendiram na zaokruženost teme, što kroz tekst potvrđuju mnoga različita filozofska i umjetnička stajališta, te način pristupa i zaključaka o samoj estetici i njezinoj ulozi u umjetnosti. Alternativni zaključci su pred nama, ali koliko shvaćamo, razumijemo i prepoznavamo pojam lijepog u umjetnosti, ostaje otvoreno pitanje.

Ključne riječi: estetska forma, pojam ukusa, umjetnička kritika, simboli, vizualne komunikacije

Abstract

Objective of this article is to investigate and understand aesthetics meaning of art while studying it and its role in Fine arts and art work. Confronted with fact that aesthetics changes through time and carries different meaning in certain period, her value today lies in problems of confrontation with modern and postmodern art in relation to art from early centuries. Namely, the historical, political, social and cultural changes affect the art expression, which automatically changes the essence of art. Aesthetics and art get unlimited freedom which seeks constant innovation in materials, dynamic in art expression, existence of art creation, self revelation and visual publication of racional idea from artist. Through this work I will try to connect development of the terms in aesthetics of beauty and ugly, role of the criticism and visual art. In this work I don't offer the full conclusion of topic, which is confirmed in text by many different philosophy and art opinions and the access and as well the conclusion about aesthetic and her role in art. In front of us are alternative conclusions, but how much do we understand and recognize concept of beauty or ugly in art stays an open question.

Key words: aesthetic form, the term of taste, art criticism, symbols, visual communications.

* Visoka škola „Logos centar“, Mostar; artmajaja@gmail.com

1. UVOD

Kad bismo promatrali i zaključivali, u širem smislu riječi, estetika je filozofska disciplina koja proučava lijepo i vrijedno u umjetnosti, bavi se samom umjetnošću, utvrđuje kulturni i društveni fenomen umjetnosti, odnosom umjetnika i umjetničkih djela, biti umjetnosti i umjetničkih djela. (Mišić, 2000) Srodna je sa znanostima koje također otvaraju mogućnost u rješavanju mogućih nedoumica oko pitanja o razvoju, kontekstu, kompleksnosti umjetnosti i umjetničkih djela, a to su povijest umjetnosti i teorija umjetnosti. Likovna umjetnost u svoj spektar istraživanja ubraja slikarstvo, plastičnu umjetnost (kiparstvo) i prostornu umjetnost (arhitekturu), obuhvaćajući srodne discipline, i to film, fotografiju, glazbu, književnost, ples, dramsku umjetnost i slično. Umjetnost kao takva, u svojem razvojnem putu neophodno obuhvaća estetiku.

Estetika kao dio filozofije postaje predmetom proučavanja u vrijeme kada djeluju veliki filozofi, Platon i Aristotel, ali njezinim istinskim začetnikom postaje Alexander Baumgarten u 18.st. (Vladić, 1998) Baumgarten postaje prvim filozofom koji tumači da se estetika zasniva na osjetilnoj spoznaji, što pobija ranija shvaćanja ove filozofske discipline, te donose zaključke koji ju povezuju s umjetnošću. Od začetka Baumgartenove estetike i pojma *aisthesis*¹, estetika se bavi pojmovima *ideje*², *ideala*³, *biti*⁴ estetskog i konkretnih predmeta iz kojih nastoji izvući *bit* postojanja umjetnosti.

Platonova estetika se pak provlači kroz tri relevantna problema i to odnos ideje lijepog prema lijepim predmetima, zatim odnos umjetnosti prema *mimesisu*⁵ i problem tendencije u umjetnosti. (Platon, 1997) Nasuprot tom, Aristotel sljedeći Platonov mimesis, svoju etiku temelji na stavu da je *lijepo* i *dobro* zapravo isto. Sklad, red i razmjer su objektivne značajke onog što predstavlja *lijepo*, dok je po subjektivnom mjerilu, *lijepo* ono što je dopadljivo samo po sebi. Kako bismo napravili usporedbu, također ćemo spomenuti još tri velika filozofa koja su proučavala i pisala o estetici. To su: Hegel koji estetiku definira kao carstvo lijepog, u kojem se lijepo očituje samo u onom postojećem, Benedetto Croce za kojeg lijepo predstavlja intuitivnu spoznaju koju na bilo kakav način izražavamo, i Kant smatrajući lijepim sve ono što nema nikakav interes. Za razliku od filozofa, znanost pak estetiku povezuje s umjetnošću koja se spoznaje pomoću logike. (Juka, Musić, Buntić, 2007)

Nakon ovih zaključaka, koji su samo izdvojeni u nizu mnogih, nedvojben je zaključak da estetika ima utjecaj na razvoj likovne umjetnosti, kako je ona dio umjetničke realizacije određenih ideja, te da je utemeljena na samoj ideji, onomu lijepom i da se konstruira i formira oslanjajući se na filozofiju i znanost. Međutim, nastojeći već ustaljena tradicionalna mišljenja odvojiti od modernih shvaćanja, javljaju se nova pitanja, i to:

- Koja je svrha umjetnosti kao predmeta estetike?
- Što je ključni estetski problem u umjetnosti?
- Kako estetika istražuje kriterije onog umjetničkog?
- Kako estetika utječe na samu umjetnost?

¹ grč. *aisthesis* – utisak, osjećaj

² Slika, uvid, uzor; ono što je u temelju konkretne zbiljnost.

³ Zamišljaj nekog predmeta, svojstva, stvari u potpuno savršenom obliku.

⁴ Filozofsko temeljno određenje nekog bića, ono što tvori postojanu narav neke stvari.

⁵ oponašanje, imitiranje

2. UMJETNOST KAO PREDMET ESTETIKE I ESTETSKI PROBLEM U UMJETNOSTI

Umjetnost je potrebno sagledavati u okviru filozofije povijesti umjetnosti. Zašto? Priroda umjetnosti spoznaje se iz povijesti umjetnosti koja se bavi tumačenjem i istraživanjem umjetničkih djela sagledavajući njihovo porijeklo, nastanak, političke, društvene i kulturološke odrednice. Osim toga, tajna umjetnosti je predočiti ono što je nemoguće, iskazati osjećaje, vidjeti nevidljivo, prodrijeti u duh stvari. Estetika je ona koja pomaže u pristupu umjetnosti i koja se brine za otkrivenje ideje *ljepote* u umjetnosti. Tako nas višestoljetna istraživanja dovode do pojma *lijepih umjetnosti*⁶. (Tatarkjevič, 1980)

Začeci povijesne svijesti u shvaćanju umjetnosti javljaju se paralelno s estetikom. Objektivnu stvarnost valja promatrati kao izvor lijepog koje umjetnici u svojim djelima predočavaju kroz mimezis. Nepobitna je činjenica kako umjetnost još od svog nastanka traži uzore, ideje i ideale u prirodnim ljepotama, a koje umjetnici preobražavaju, subjektiviziraju i idealiziraju prije nego li se djelo predoči javnosti. Subjektivizacija u umjetničkim djelima poseban značaj dobiva na prijelazu iz 16.st. u 17.st. kada se pojavljuje pojam *ukusa*⁷. (Ferry, 1993) Osnovni princip ukusa i umjetnosti je osjećajno ispunjenje, koje se shvaća kao zasebna moć osjetilne spoznaje. Promatranjem umjetničkih djela, pored nehotičnog opažanja ulazi se u dublja tumačenja koji postaju vrijednosni sudovi o nečem što pruža estetski užitak, sudovi o sviđanju ili ne sviđanju onog što je pred nama. Upravo tad otvara se mogućnost ka povijesnom shvaćanju estetskih fenomena, njegovom kultiviranju i njegovanju. Tako se problematika umjetnosti i ukusa realizira u čovjekovu shvaćanju onog što vidi, te afirmiranju umjetnosti i osjećaja za ono što je lijepo ili ono što se smatra „ne lijepim“, odnosno manje lijepim.

Pojedini teoretičari umjetnosti, kao što je Winckelmann⁸, ideal umjetnosti i lijepog smještaju u prošlost gdje se usredotočuju na ranu povijesnu uvjetovanost ljudske prirode temeljenu na kanonima, simetriji i harmoniji. Međutim, ne može se reći da kasnije nastala umjetnička djela ne posjeduju unutrašnju ljepotu, naprotiv, kriju tajne kojima se kritika bavi i pokušava dokučiti, te prezentirati u krajnjem i definitivnom tumačenju. Kritičari, kao svoj osnovni zadatak uzimaju tumačenje umjetničkog djela čime bi ga približili promatraču u najvećoj mjeri. Paralelno, javlja se filozofska disciplina koja ima namjeru biti filozofijom umjetnosti – estetika. (Grlić, 1983)

Umjetnička dostignuća nastala u prošlosti i danas znatno se razlikuju zbog pogleda na društvene, političke i kulturne situacije određenog vremena, a samim time i zbog različitog načina življenja. Kad bismo uzeli za primjer prapovijesne artefakte i špiljske crteže (Slika 1), te ih usporedili sa renesansnim ostvarenjima (Slika 2), vidjeli bismo znatne razlike u tehničkom i teorijskom smislu.

⁶ *Lijepa umjetnosti* predstavljaju devet kategorija (književnost, drama, glazba, slikarstvo, kiparstvo, arhitektura, film, ples i strip) po kojima se umjetnost formira kao subjektivni odraz objektivne stvarnosti, a nadalje svaka od njih sadrži svoje podvrste omogućujući pobliže definiranje i upoznavanje s određenom kategorijom.

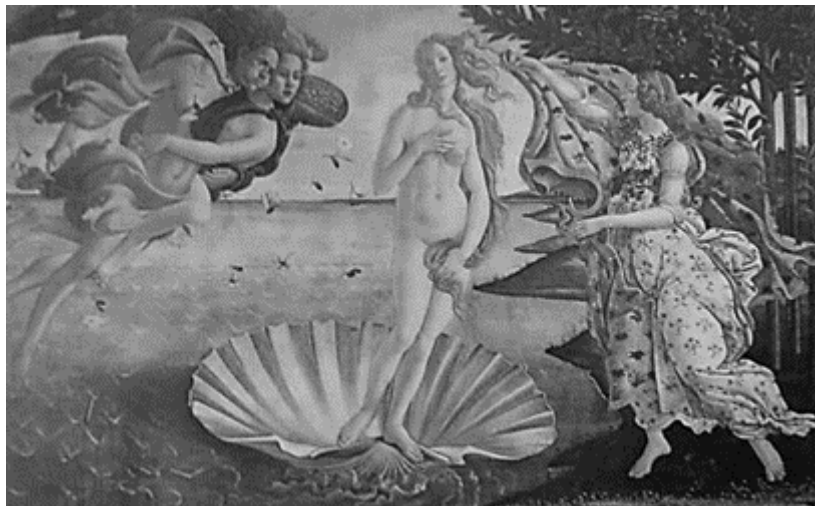
⁷ *Ukus* je pojam koji se koristi za ono što je umjetnički vrijedno; smisao za lijepo. Vrlo često ukus za nešto ovisi od pojedinca do pojedinca, ali i mogućnost suđenja o estetskim predmetima koji odgovaraju određenom stilu, npr. modi nekog razdoblja.

⁸ *Johann Joachim Winckelmann*, njemački povjesničar umjetnosti, teoretičar i arheolog. U 18.st. bio je najznačajniji i jedini kustos svih starina antičkog Rima i okolice. Nakon toga u svom djelu *Geschichte der Kunst des Altertums* otkriva temeljne teze o povijesnom razvitku antičke umjetnosti. Smatra se prvim istraživačem koji uz ocjene spomenika primjenjuje estetsko-umjetnički kriterij. Po njegovu shvaćanju bit antičke umjetnosti sastoji se u plemenitoj jednostavnosti i tihoj veličini.

Prapovijesna djela su rađena s namjerom da njihov konačni rezultat ima određena obilježja svojstvena dobu u kojem nastaju. Takvi radovi nisu slike namijenjene nekom umjetničkom zadovoljstvu jer su većinom imale magijske, ritualne i religiozne funkcije. Samim time umjetnici su bili zanatlije, a njihova djela koja zovemo „umjetničkim“ za njihove tvorce nisu ništa, do tek pukih zavjetnih tvorevina. Nedostatak estetskog načina promatranja, očitavao se u većoj brizi za religioznu i magijsku funkciju nego estetskom uživanju. (Uzelac 2009: 17.) Prikazi transcendentalnih bića su simbolični i u njima nikada nije traženo savršenstvo izvanjske estetske ljepote. Kad bismo se osvrnuli na ljepotu prikaza grčkih božanstava ili srednjovjekovnom liku Krista ili Bogorodice, oni su namijenjeni prikazu izraza transcendentnog savršenog svijeta, te time estetsko sagledavanje nije u prvom planu. Oni postaju način izražavanja jednog određenog načina egzistencije u kojoj je jasna religiozna, ali ne i estetska funkcija. Dok nasuprot njima, djela nakon razvoja renesanse i kasnije umjetnosti modernog doba, sadrže najraznovrsnije vrijednosti, pod utjecajem društvenih okolnosti te se klasificiraju na ona lijepa. (Uzelac, 2009)

Slika 1. Špiljsko slikarstvo, 15 000.-10 000. Pr.Kr., Lascaux (Janson, 2005., str. 52)

Slika 2. Sandro Botticelli, *Rođenje Venere*, 1480., tempera na platnu, 1,8x2,8m, Uffizi, (Janson, 2005., str. 443)

Kako se mijenja društveni poredak, tako se mijenja i umjetnost, a djela nastala na određenim prostorima, dobivaju novu funkciju, značaj i smisao. Umjetničko djelo je posebna sastavnica svijeta i zbivanja koja okružuju društvo u kojem umjetnik djeluje. (Uzelac, 2011) Ukoliko umjetnik uspije unijeti osjećaje i duhovnost u svoj kreativni svijet, te u oku promatrača izvući realno iz onog fiktivnog smatra se genijem. Kant navodi da je za stvaranje *lijepa*

*umjetnosti*⁹ potreban *genij*¹⁰ koji ima urođenu sposobnost originalnosti u izvedbi djela. Upravo ta originalnost utemeljena je na moralnosti čovjeka koji uživa u čistoj ljepoti prirode, onakvoj kakva ona i jest. Izjednačavanjem stvaralaštva genija i čiste prirode dovodi do jedinstva i slobode, zbog toga najviši domet ljudskog duha je stvaralaštvo tzv. umjetnika genija (www.scribd.com/doc/20988069/Marijan-Steiner-KANTOVA-ESTETIKA).

Filozofija umjetnosti nastoji ujediniti razumijevanje, tumačenje i specifičnost umjetničkih djelovanja s obzirom na prekretnice u životnom stvaralaštvu umjetnika i okoline. Ona se ne bazira i oslanja samo na teorijsku i praktičnu filozofiju, nego ukazuje na umjetnost kao fenomen kulture. Kao stvaratelj univerzalnog oblika likovnog govora, umjetnost se približava filozofiji umjetnosti. Upozoravajući na opstojnost ljudske egzistencije i globalne problematike, umjetnost, baš kao i filozofija temelji se na suprostavljanju dobra i zla, stvaranju i odvajanju racionalnog od iracionalnog, onog lijepog od onog manje lijepog, jave od sna, života od smrti, obično oslanjajući se na simbolične prikaze i teme koje znače prekretnice na životnom putu. Umjetnik svjesno ili nesvjesno u svojim djelima iznosi osjećaje pomoću kojih predočava kaotičnost i kompleksnost svakodnevnice. Intuicija, uvid, mišljenje, interpretacija temeljena na teorijskom znanju i predočena u umjetničko djelo, svakako predstavlja umjetnikov dar i slobodu koja potiče ljudsku savjest da upozorava na nastale greške s mogućim dugoročnim posljedicama. Prema tome vrijedi izreka da *slika govori više od riječi*, da umjetničko djelo može poslati poruku koju promatrač prepoznaje.

2.1. Druga strana umjetničkog djela – kritika

Umjetnici kroz svoj stvaralački put konstantnim radom i eksperimentiranjem proširuju vidike koji se ogledaju u njihovim radovima. Ovo poseban značaj ima u stvaranju likovnog djela i vizualnoj komunikaciji. Zahvaljujući umjetnosti, neke životne situacije promatramo iz nešto drugačijih perspektiva, nego bi inače shvaćali, na što nas umjetnici svojim stvaralačkim opusom potiču da više i bolje istražujemo. Umjetnost, osim što je lijepa, neobična, simbolična, inspirirajuća, mora biti i provokativna. Bitno je da umjetnik izazove emocije koje ne moraju uvijek biti pozitivne, jer se tako iz estetičnosti umjetničkog djela rađa *umjetnička kritika*. Začahurenost, monotonija, jednoznačnost u okruženju u kojem se nalazimo, ponekad nas zasljepljuje, ne daje nam mogućnosti drugačije percepcije stvarnosti, sve dok nas netko ne upozori. Umjetnici kroz umjetnička ostvarenja nastoji prodrijeti u sve pore društva, šaljući poruku koju bismo trebali uvidjeti i prepoznati, time i izazvati reakciju na svoje pothvate.

Često umjetnička djela vrlo smjelo izlaze u javnost razotkrivajući, ismijavajući ili podupirući neku društvenu situaciju, što uvijek izazove nepredvidive reakcije, time uspijevajući iznjedrati kritičnost od recipijenata. Umjetnici komuniciraju i izražavaju svoje osjećaje na različite načine, stoga ponekad ono viđeno izazove oduševljenje, a ponekad i prezir, no stoljećima se pokazalo da umjetnost kao takva još uvijek opstaje. Tako će jedan slikar, nekom slikarskom tehnikom objediniti željenu temu i predočiti ju javnosti pomoću boje, crte i volumena, pjesnik će verbalnim izražavanjem iznijeti osjećaje, glumac će pokretom i td.

⁹ U djelu „*Umjetnik i zagonetka života-Ogledi iz estetike*“, Raimunda Kuparea navodi se da je jedan od suvremenih odgovora po pitanju klasificiranja lijepih umjetnosti analiza izražajnog sredstva svojstvenog svakoj pojedinoj umjetnosti. Prema tome Kupare razlikuje tri skupa umjetničkih vrsta prema zajedničkom sredstvu kojim se služe, a to su riječ – pjesništvo, proza i drama, pokret – film, ples i glazba, te crta – slikarstvo, kiparstvo i arhitektura.

¹⁰ Tijekom povijesti, pojam umjetnika kao *genija* se razlikovao. Npr: renesansni su umjetnici genijom nazivali one koji se bave istraživanjem više različitih znanstvenih disciplina, tako jedan slikar može biti istovremeno i matematičar, fizičar, arhitekt i td. U racionalizmu umjetnik-genij je onaj koji ističe prednost razuma nad bilo čim drugim, dok u romantizmu prednost ima izražavanje osjećaja i td.

Kritičari umjetnosti nastoje prodrijeti što je moguće više i dublje u umjetnička djela s namjerom da protumače i onu krajnju poruku koja se krije u djelu. Upravo iz tih razloga umjetnost je potrebna, ali i toliko snažna da može prenijeti željenu poruku prema promatraču.

2.2. Vizualni jezik i simboli u umjetnosti

Razvojem suvremene umjetnosti i digitalnog doba dolazimo do pojma *vizualnog jezika* koji postaje bitan dio likovne umjetnosti i koristi se u svakodnevnoj komunikaciji. Vizualna umjetnost sačinjena je od simboličnog jezika koji nam pomaže u otkrivanju skrivenog značenja. Međutim, vizualnost i simbolizam nisu pojmovi koji se razvijaju u novije doba, oni postoje i razvijaju se od najranijih vremena, a vijek trajanja im je neograničen. Činjenica je da se simboli svakodnevno razvijaju, usavršavaju i nadopunjuju, mada ima i onih koji su od postanka nepromjenjivi i opće prihvaćeni svugdje u svijetu, a služe kako bi prenijeli određene informacije ili poruke (srce = ljubav). Vrijednost simbola sadržana je u izražavanju predmeta, misli, pojava, znakova koji imaju važnu ulogu u kulturalnom razvoju, a pored svega to je univerzalan jezik. Zahvaljujući prepoznatljivim simbolima u umjetničkim djelima, možemo puno brže doći do informacija, zaključaka i nagoviještanja kojom temom se umjetnik pozabavio, brže nego li tražeći u pisanim izvorima ili nam barem mogu olakšati potragu. Umjetničko djelo je, nepobitno, prepuno simbola i simbolike u izričaju, tako možemo za primjer reći da crtež postaje ujedno i zapis, zbog toga ga često paralelno promatramo ali i tumačimo, odnosno donosimo zaključke o onom prikazanom. Kolika je povezanost između simbola i crteža u komunikaciji ponekad nije u potpunosti jasna, ili nismo svjesni onog do sad neistraženog. (Turković, 2006)

Moderna umjetnost donosi nove simbolične odrednice koje su strane umjetnosti ranijih stoljeća. Umjetnici dvadestog stoljeća ne stvaraju lako prepoznatljive motive, što nas upozorava na velike promjene u likovnosti i širenju obzora ka novim likovnim medijima, a time i otkrivenju nove simbolike. Izvrstan primjer je apstraktna umjetnost koja nije lako razumljiva promatraču, ali nastaje iz potpune slobode stvaralačke osobnosti i neosporivo je prepuna simbolike koja gledatelju ne mora ništa značiti, koju ne mora ni prepoznati, ali zato ona za umjetnika – stvaraoca ima duboku simboliku. U suvremenoj umjetnosti simboli, kao dio vizualnog jezika postaju fenomenom dizajna. Njihova osnovna značajka je da predstavljaju neku ideju i sažetost koncepta. Možemo za primjer uzeti razne logotipe, čiji nas simboli odmah asociraju na određeno. Upravo to je uloga simbola. Ideja rođena unutar simbola je dublji pokazatelj univerzalne istine. Kada tumačimo umjetnička djela pomoću simbola, tada otkrivamo konačnost koja je prepuna skrivenih značenja.

3. ESTETIČKI KRITERIJ ONOG UMJETNIČKOG I UTJECAJ NA SAMU UMJETNOST

Da bismo odredili estetički kriterij onog umjetničkog i njegov utjecaj na samu umjetnost moramo se pozabaviti cjelokupnom kvalitetom onog viđenog kako bismo pronašli mogući zaključak o *biti* umjetničkog djela. U tom slučaju ulazimo u tumačenje djela polazeći od osnovne analize - uporabe materijala, određenje perspektive, kolorita do otkrivanja tematike. *Estetska forma* koja se bavi kvalitetom umjetničkog djela, postaje estetski kriterij umjetničkog, a samim time i utječe na umjetnost. Ona povezuje materiju, realizira ju i donosi konačni rezultat određenog sadržaja. Umjetnici ideje i inspiraciju vrlo često koriste iz realnih društvenih, religijskih, socijalnih, kulturnih i političkih događaja, a sloboda izričaja temelji se na osjetilnom iskustvu transformirajući umjetničko djelo u prividnu stvarnost što postaje osnovna karakteristika estetske forme. Transformacija, transfiguracija, reinterpetacija, imaginacija, transcendentalnost, stilizacija, umjetnosti daju moć nove percepcije i razumijevanja, i to tako

da umjetnik otkriva svoje skriveno, potisnuto shvaćanje biti čovjekovog postojanja i prirode. Na taj način umjetnik prikazuje i oblikuje stvarnost. Kao takva, umjetnost dobiva autonomiju suprotstavljajući se realnosti. Međutim, umjetnost kao *sloboda govora* nailazi na mnoge zapreke, rasprave i prigovore kroz vremena u kojima djeluju umjetnici. Ako za primjer uzmemo antičku umjetnost (Slika 3) koja je temeljena na kanonima, i modernu umjetnost (Slika 4) koja u potpunosti negira te iste kanone, vidimo da zapravo „važnost“ umjetničkih djela ovisi o društvu i vremenu u kojem nastaje određeno umjetničko djelo. Moderna umjetnost omogućuje neiscrpna eksperimentiranja kako bi se upotpunila estetska forma. Upravo zbog toga novo, tehnološko doba neosporivo je vezano za umjetnost, kao i umjetnost za tehnologiju.

Slika 3. Douris, Eos i Memnon, kyliks, keramika, 490-480.pr.Kr., 26,7 cm, Louvre, Paris. Preuzeto sa https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Eos_Memnon_Louvre_G115.jpg

Slika 4. Paul Klee, The Niesen, 1915., akvarel i olovka na papiru, 17,7x26 cm, Hermann and Marguerite Rupf-Stiftung. Preuzeto sa www.passion-estampes.com

Estetski kriterij umjetničkog djela nedvojbeno je promjenjiv kod onog tradicionalnog i onog modernog, time omogućujući drugačiji pristup umjetničkom djelu. Umjetnost ponekad dobiva formu realnog ili irealnog kojim nagovještuje nove spoznaje o stvarnosti, novi realitet u kojem transformacija, kao fikcija ili ne, odaje inovativni svijet umjetnikovih zamisli i čovjekovih mogućnosti. Estetika se prema tome nalazi u ljudskoj osjetilnosti. Ona izaziva

zadovoljstvo ili nezadovoljstvo kod promatrača. Ideja *lijepog* u umjetnosti nalazi se u ideji estetske forme. Likovna umjetnost, kao i sve druge umjetnosti, ima vlastiti izričaj u kojem otkriva postojanje stvari koje su po sebi „estetske“, koje nisu tek beznačajni dio materije, koje stvaraju umjetnost radi nje same. (Bialostocki, 1986) Ovakvo shvaćanje upućuje nas na mogućnost preobražaja realnog pomoću umjetnosti, a time i biti estetskog, bilo da je riječ o ideji onog lijepog ili onog prividnog. Oblikovanje stvarnosti postaje značajni dio umjetnosti, jer umjetnost poprima nove stvaralačke forme u kojima traganje za novim konceptualnim rješenjima i odvajanje od tradicionalne funkcije umjetnosti, donosi pojedinac – umjetnik.

3.1. Lijepo i ružno u estetiци umjetnosti

U umjetničkom djelu pojavljuju se tri temeljne istine s kojima je promatrač suočen, a to su: *lijepo*, *istina* i *dobro*. Suvremeno shvaćanje estetike u umjetničkom djelu temeljeno je na paralelnoj vrijednosti stvaraoaca – umjetnika i recipijenata – promatrača, koji se smatraju konstitutivnim elementom estetskog. Međutim, često se uz pojam *lijepog* u umjetnosti pojavljuje i pojam umjetničke *ružnoće*. Estetika ružnoće kao diskutabilna forma pojavljuje se u 19.st., a začecima mnogih umjetničkih pravaca 20.st. postaje neizbježna u estetici lijepog. Razumljivo je da, ako se pričalo, pisalo i raspravljalo o lijepom u umjetnosti, se moglo pojaviti i pitanje onog što je kontradiktorno lijepom. Ovo vodi razvoju novog pojma u estetici umjetnosti, a to je *estetika ružnoće*. Sve vrijednosti imaju suprotan član, odgovarajuću nevrijednost, postavlja se pitanje da li u svim dimenzijama lijepog postoji i ono ružno. Nešto što je umjetnički uspjelo, ne znači ni da je lijepo. Tada kažemo da je umjetničko dostignuće značajno, ali predmet nije lijep. (Hartman, 2004)

Kada govorimo o umjetničkoj ružnoći, zapravo je riječ o individualnim mišljenjima nastalih umjetničkih djela kroz povijest. O ružnom u umjetnosti također su pisali mnogi estetičari, tako Kant ističe da zlo i ružno ujedno mogu biti i dobro i lijepo ukoliko promatramo predmet samo estetski (dakle, djelo može izazvati oduševljenje ili nelagodu). Aristotel naglašava da pojedine predmete, osobe ili događaje ne volimo promatrati u prirodnoj stvarnosti onoliko kao kad su pažljivo naslikane (primjer tema pogreba). Ovo su samo pojedine usporedbe u nizu estetičarskih pothvata za rješavanje nedoumica oko pojma estetičke ružnoće. Neki estetičari odmah povlače crtu između umjetnosti nastalih u različitim stoljećima i donose zaključke koji klasificiraju estetičku ružnoću i ljepotu. (Čaćinović-Puhovski, 1988)

Zanimljivo je kako se klasična umjetnost (Slika 5) smatra lijepom (dobrom) jer je nastajala u službi određenih kanona (sklad, simetrija, harmonija, svrhovitost, bogatstvo oblika), a avangardna umjetnost (Slika 6) ružnom (lošom) jer nije vođena kanonima već potpunom slobodom u izboru umjetnika (nedostatak onog lijepog). Estetska ružnoća ili ljepota nastaju subjektivno, ovisno od osjećaja ugone ili neugode, sviđanja ili nesviđanja nekog umjetničkog djela, što znači da o istom umjetničkom djelu, dva promatrača mogu imati kontradiktorna mišljenja. Dakle, ovdje nije pitanje o nekom neuspjelom umjetničkom djelu, već pojmu *ružnog* kao kontrastu onom *lijepom*. U umjetničkim djelima ova dva pojma se razvijaju postupno kao negacija onog drugog.

Materijalni produkti današnjice (likovna umjetnost, književnost, glazba, film i slično), promatrajući objektivno, trebali bi iskazati unutrašnju ljepotu temeljenu na umjetnikovom racionalnom shvaćanju određene teme, bila ona realna ili irealna, dok unutrašnja ljepota može istovremeno u promatraču pobuditi sviđanje ili ne sviđanje. U svakom slučaju, umjetnikova mašta da protumači određeno djelo pomoću medija, daje mu izvanredno značenje i postaje intrigantno za daljnja proučavanja. (Horvat-Pintarić, 2013)

Slika 5. Pitokrit, *Nika sa Samotrake*, 200.-190.pr.Kr., mramor, visina 2,4 m, Louvre, Pariz (Janson, 2005., str. 161)

Slika 6. Constantin Brancusi, *Kralj kraljeva*, 1930., hrastovina, visina 3 m, Solomon R. Guggenheim Museum, New York (Arnason 2009., str. 154)

4. ZAKLJUČAK

Estetika u umjetnosti proučavana je stoljećima, a još i danas se postavljaju pitanja koja ostaju otvorena. Velika vjerojatnost tomu jest opseg pojma umjetnost i shvaćanje onog umjetničkog na različite načine. Cilj rada je sažeto ali jasno objasniti razvoj estetike i njezin utjecaj na umjetnost nastojeći objediniti teorije estetičara, ali i subjektivno autorsko shvaćanje ove problematike. Objektivno i subjektivno sagledavanje tematike dovodi do prožimanja umjetnosti i životnih zbivanja koje paralelno djeluju i tumače jednu cjelinu. Istinska umjetnost razvija se konstantno, nadilazeći ono što već jest i transformira se u nešto novo - drugačije, razvijajući nove poglede i kritiku. Ona je manifestacija nepostojećeg u onom postojećem i kao takva čini bit estetske forme.

Prožimajući rad od početnih cjelina koje tumače nastanak pojmova estetike i likovne umjetnosti, te njihove povezanosti dolazimo do shvaćanja da je estetika nepobitno dio likovne umjetnosti. Ona je bila i ostaje zanimljiva za proučavanje u nadi da će se ponovno izroditi i njegovati neka nova shvaćanja koja će pomoći u dodatnom pronalasku rješenja za ova dva fenomena.

LITERATURA

1. Arnason, H. H.: Povijest moderne umjetnosti, Varaždin, Stanek, 2009.,
2. Bialostocki, J.: Povijest umjetnosti i humanističke znanosti, Zagreb, Grafički zavod Hrvatske, 1986.,
3. Čačinović-Puhovski, N.: Estetika. Zagreb, Naprijed. 1988.,
4. Ferry, L.: Homo Aestheticus: The Invention of Taste in the Democratic Age, Chicago i London, The University of Chicago Press, 1993.,
5. Grlić, D. 1983. Estetika I-IV. Zagreb: Naprijed
6. Hartman, N. 2004.: Estetika, Dereta, Beograd 2004.
7. Janson, H. W. 2005.: Povijest umjetnosti (dopunjeno izdanje). Varaždin: Stanek.
8. Juka, S., Musić, I., Buntić, M. 2007.: Prema filozofiji odgoja. Mostar: Fram Ziral.
9. Mišić, A. 2000.: Rječnik filozofskih pojmova, Split. Verbum.
10. Pintarić-Horvat, V. 2013.: Od kiča do vječnosti. Zagreb: EPH Media.
11. Platon 1997, Država, Zagreb, Naklada Jurčić.
12. Tatarkjevič, V. 1980.: Istorija šest pojmova, Beograd: Neolit.
13. Turković, V. (2006.) Komunikacija putem vizualne umjetnosti u međunarodnoj suradnji, Socijalna ekologija 15, 325-337.
14. Uzelac, M. 2009., Inflaciona estetika, Novi Sad: Veris.
15. Uzelac, M. 2011., Uvod u estetiku, Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Vršcu.
16. Vladić, V. 1998., Usud estetičkog suda, Mostar: Matica hrvatska – Naklada društva hrvatskih književika Herceg-Bosne.